

اخلاق و خودسازی در نگاه شریعتی

روح الله کلانتری

مسئول سازمان معلمان گلستان

خودسازی به چه معنی است؟ خودسازی در قدیم به معنی فراهم آوردن روح و جسمی سالم و ممارست مستمر برای رسیدن به اهداف والای انسانی و اجتماعی در جهت نفی حاکمیت جبار و ظالم، خودسازی یعنی مقاومت جسمی و روحی و فکری در برابر نیازهای غریزی و خواسته های نفسانی و... که در لایه های چنین ایده ها و مباحث جذاب و مبارزه مخفی بسیاری از ما خالصی ها و خصلت ها مخفی می ماند و در مراحل بعدی بشکلی پیچیده و شکننده بروز پیدا می کنند و ضربات هولناکی را بر جامعه وارد می کند. امروز خودسازی و ساختن انسانی اخلاقی در غالب مباحث کلی نمی گنجند یعنی امروز هر انسانی محتاج است که در حیطه زندگی فردی خویش یعنی زندگی خصوصی، مناسبات خانوادگی، برخورد با همسر، فرزند، پدر و مادر، تا مناسبات شغلی و حرفه ای و آموزشی، تجاری و ... امر عدالت و رعایت حقوق دیگران، حقوق شهروندی، اجتماعی، سیاسی و... خویش را ملزم به اجرا بداند و در چنین شرایطی فضایی فراهم می شود که همه با هم زندگی اخلاقی و انسانی را تجربه کنند. امروز بدون اینکه بخواهیم فرافکنی کرده و مشکلات موجود اخلاقی را به گردن دیگران (حاکمیت و دولت) بیاندازیم لازم است از خود شروع کرده و بازخورد مثبت آن را به جامعه منتقل نماییم. همانگونه که شریعتی معتقد است «نمونه ها، با زندگی، وجود و بودن خودشان، ایدئولوژی را نشان می دهند و ارزش این کار نیز برای عقیده از هزار کتاب و هزار سخنرانی و هزار منبر و هزار کشف علمی بیشتر است.» (م.آ. ۲۰ ص ۹۳ چاپ ۲۳۵۷) شریعتی نگاهی فراقدرتی و فرا سیاسی به مسائل دارد و هرگز در دام سیاست و سیاست بازی گرفتار نگردید. او خود صریحا به این موضوع اشاره دارد. «اما اکنون آنچه مطرح است، یک تمدن نیست، یک قدرت سیاسی نیست، یک فرهنگ علمی و امثال این ها نیست، بلکه یک انگیزش انسانی از درون مردم و از درون وجدان ها و یک انقلاب روحی فکری است.» (همان ص ۲۸) در جامعه امروز ما که تزلزل اخلاقی و فروپاشی انسانی سکه رایج گردیده و از هر سو فشار وارد می شود خوب ماندن یک هنر است و به گفته شریعتی «هر روز یک جهاد نیاز دارد باید یک بذر فکری، یک زمینه اقتصادی و یک برنامه خودسازی وجود داشته باشد

تا اینکه کسی که دلش می خواهد خودش را نگه دارد و از مبتذل شدن و پوچ شدن هراس دارد بداند چه باید بکند.» (همان ص ۲۴) در چنین زمانه

ای که خوب ماندن بانگ های از جمله بی عرضگی، سادگی، حماقت و بی دست و پا بودن و همرنگ جماعت نبودن مواجه ای از هر سو نیش زبان و محرومیت های اقتصادی و اجتماعی تو را در بر می گیرد با توسل به اخلاق انسانی میتوان تا حدودی خود را حفظ کرد و زخم زبان ها را با سعه صدر و دیدی والا هضم کرد شریعتی در مجموعه آثار ۲ (خودسازی انقلابی ص ۹۶ و ۹۷) اخلاق انسانی را چنین معرفی می کند « اخلاق انسانی ارزش هایی اند که از فطرت نوعی انسان سرچشمه می گیرند و درجه تکاملی نوعی انسان، برحسب درجه رشد این ارزشهای متعالی ارزیابی می شوند و تکامل وجودی نوع انسان در طول تاریخ در جهت تقویت این ارزش ها حرکت می کند و اساسا نوع انسان با داشتن این ارزش ها است که آغاز شده است، چه تنها انسان است که خالق ارزش است و... خدا مجموعه همین ارزشهاست. ارزشهای مشترک میان انسان و خدا با این تفاوت که در انسان نسبی است و در حال تکامل و در خدا مطلق و مجرد.» وجود چنین دیدگاهی آرامش روانی و روحی به ارمغان می آورد و زمینه تمرین ممارست برای فضایی دموکراتیک می باشد. شریعتی یکی از شاخصه های خودسازی را آزادی انسان می داند. « آزادی انسان را تا آنجا حرمت نهیم که مخالف او را حتی دشمن فکری خویش را بخاطر تقدس آزادی، تحمل کنیم» (همان ص ۱۴۸) نه اینکه تحمل عقاید و رفتار و کردار دیگران را نداشته باشیم و به راحتی به تضاد و درگیری سوق داده شویم همچون گذشته، اپوزسیون زمان شاه که منجر به ترور فیزیکی گردید (درون گروهی) و امروز بعد از پنجاه سال گویی هیچ گونه تحولی رخ نداده همچنان همان روش را دنبال می کنیم و افراد را ترور شخصیت می کنیم. تروری بدتر از ترور فیزیکی، ترور روح و روان و شخصیت و فکر، و این بسیار خطرناک است. در هر صورت باید اذعان و اعتراف کنیم که همگی با هر اندیشه و طرز فکر مذهبی و غیر مذهبی، ملی و غیر ملی و... در یک چیز مشترکیم و آن غیر دموکراتیک بودن و عدم آشنایی با نقد و... و لازم است به اصول بازی و زمینه آمادگی و تمرین تن دهیم و بستر را فراهم نماییم. قبل از هر چیز طبع بلند، سعه صدر، اخلاق انسانی و ادب که از لوازم اولیه هر نقدی است را رعایت و خارج از تعارف های معمول و مرسوم وقتی نقدی صورت گرفت صمیمانه از نقاد تشکر کنیم که سبب آگاهی و آشنایی به نکات ضعف مان شده است. دکتر شریعتی در جای دیگر از قول راسل اعلام می کند « من با اندیشه و فکر تو مخالفم ولی حاضرم جانم را بدهم تا تو آزادانه فکرت را بیان کنی» امیدوارم که در سالگرد دکتر شریعتی یک بار دیگر به خود آمده و خودسازی انقلابی را از خود آغاز کرده تا جامعه ای اخلاقی و سرشار از شور و نشاط داشته باشیم. انشاء الله...

#اختصاصی سخن معلم